

Кришевич Ольга Володимирівна,
професор кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, професор;
Пугач Денис Сергійович,
слухач магістратури Національної академії
внутрішніх справ

ПОТЕРПІЛИЙ: КРИМІНАЛЬНИЙ ТА КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТИ

При вчиненні кримінального правопорушення, якими безпосередньо спричинюється шкода певній особі, остання має до вчиненого таке ж саме відношення, як і особа, яка вчиняє кримінальне правопорушення. У кримінальному і кримінальному процесуальному законодавстві йдеться про одну й ту ж категорію осіб – потерпілий, але різним є правовий статус зазначених цих осіб і слід визнавати лише фізичних та юридичних осіб. Потерпілим у кримінальному провадженні може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди (ч. 1 ст. 55 КПК). Таким чином, потерпілий у кримінальному процесі – це повноправний учасник кримінально-процесуальних відносин (фізична або юридична особа), якому кримінальним правопорушенням завдано шкоду (фізичну, моральну, майнову, екологічну, шкоду діловій репутації).

Понятійний аспект потерпілого у КК відсутня, тобто не існує поняття потерпілого від кримінально протиправного діяння, а тому кримінальне право запозичує таке поняття з кримінально-процесуального закону законодавче визначення потерпілого у КПК України включає не лише фізичних осіб, але й юридичних, яким кримінальним правопорушенням заподіяно майнову шкоду. Крім того, наука кримінального права розглядає потерпілого лише як фізичну особу, і пропонує закріпити це у КК України. Наприклад, А. А. Вознюк та Є. В. Кузьмічова-Кисленко пропонують як в кримінальному, так і кримінально процесуальному законодавстві застосовувати визначення потерпілого, передбачене ст. 55 КПК України. Але, необхідно зазначити, що не слід ототожнювати потерпілого як ознаку складу кримінального правопорушення і як учасника кримінального провадження. Тому, А. А. Вознюк та Є. В. Кузьмічова-Кисленко розглядають відмінність між кримінально-правовим і кримінальним процесуальним поняттям потерпілого, що полягає, по-перше, потерпілому від кримінального правопорушення не завжди завдають шкоди суспільно небезпечним діянням, навпаки кримінально-процесуальним зазначено на завданні фізичної, моральної чи майнової шкоди; по-друге, у кримінальному праві особа стає потерпілий від кримінального правопорушення з моменту вчинення

кримінального правопорушення, незалежно від того, чи було його зареєстровано. Тобто, виникають її права передбачені КК України (на відшкодування збитків або усунення заподіяної шкоди, примирення з винним). У кримінальному праві окреслюється, що потерпілий у всій багатоаспектності свого виразу (як особа, права якої виявляються порушеними внаслідок вчинення кримінального правопорушення; як елемент об'єкта кримінального правопорушення; як особа, якій надається право впливати на вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності чи від відбування покарання у випадку примирення чи її згоди на спричинення шкоди) поки що залишається поза межами як кримінального законодавства. Таким чином, у кримінальному провадженні потерпілою визнають особу з моменту завдання їй кримінальним правопорушенням моральної, фізичної або майнової шкоди, однак права й обов'язки потерпілого виникають з моменту подання заяви про вчинення щодо неї кримінального правопорушення, заяви про залучення її до провадження як потерпілого чи надання нею письмової згоди слідчому, прокурору, суду на визнання особи потерпілою; – у кримінальному провадженні потерпілим може бути визнана не лише фізична особа, що передбачена кримінально-правовою нормою як потерпілий від злочину, а й інші фізичні та юридичні особи. Тобто, потерпіла особа характеризується двома ознаками: 1) це фізична чи юридична особа; 2) вона безпосередньо зазнала шкоди від кримінального правопорушення або їй було створено реальну загрозу заподіяння шкоди кримінальним правопорушенням.

Потерпілий від кримінального правопорушення – це суб'єкт, охоронюваним благам, правам чи інтересам якого заподіяна шкода або створена загроза такої не будь-якою дією чи подією, а лише кримінальним правопорушенням. Не є потерпілими від кримінального правопорушення ті соціальні суб'єкти, яким шкода заподіяна малозначним діянням; поведінкою без вини (казусом); діями неосудного; вчинком особи, яка не досягла віку, з якого можлива кримінальна відповідальність; при необхідній обороні, крайній необхідності, фізичному примусі, виконанні наказу чи розпорядження, діянні, пов'язаному з ризиком; та іншими посяганнями, вчиненими при обставинах, що виключають їх кримінально протиправність.

Таким чином, пропонуємо визначення *потерпілого від кримінального правопорушення* – це фізична чи юридична, блага, праву чи інтересу якого, що знаходиться під охороною кримінального закону кримінальним правопорушенням заподіюється шкода або створюється загроза заподіяння такої чи яка безпосередньо зазнала шкоди від кримінального правопорушення, і на якого вказано в законі при формулюванні певного виду кримінального правопорушення.

Список використаних джерел

1. Вознюк А. А., Кузьмічова-Кисленко Є. В. Проблеми встановлення потерпілого від порушення правил безпеки дорожнього

руху чи експлуатації транспорту особами, які керують транспортними засобами. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 3(104). С. 210–218.

2. Дудоров О. О. Кримінальне право: теорія і практика (вибрані праці). К.: Ваїте, 2017. 872 с.

3. Потерпілий від злочину (міждисциплінарне правове дослідження) / колектив авторів / за заг. ред. Ю. В. Бауліна, В. І. Борисова. Харків : Вид-во Кроссрод, 2008. 364 с.

4. Присяжнюк Т. І. Інститут потерпілого у кримінальному праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2006. 214 с.

5. Сенаторов М. В. Потерпілий від злочину в кримінальному праві : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2004. 214 с.

6. Ткаченко І. М. Сучасні концепції потерпілого від кримінального правопорушення в теорії кримінального права. *Вісник Пенітенціарної асоціації України*. 2021. № 4 (18). С. 73–85.

Кріцак Іван Васильович,

старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії з проблем досудового розслідування, доцент кафедри кримінального права і кримінології Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОТИДІЯ СУЇЦИДАЛЬНИМ НАСТРОЯМ ДІТЕЙ: ВАЖЛИВІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Актуальність розроблення наукової проблеми. Самогубство являє собою одну з найболючіших проблем людства. Хто має досліджувати весь комплекс проблем, пов'язаних з суїцидом? Зазвичай цим займається спеціальна комплексна наука – суїцидологія. Але, мабуть, і кримінологія не може стояти осторонь. Адже суто кримінологічними проблемами є доведення до самогубства, вбивство на прохання потенційного самогубця, вбивство, замасковане під самогубство, самогубство зі страху понести відповідальність за скоєний злочин і бути знеславленим тощо. Водночас у житті існує чимало проявів, коли поведінка конкретних людей сприяє самогубству людини, але не підпадає за об'єктивними й суб'єктивними ознаками до складу злочину, передбаченого ст. 120 КК України (Доведення до самогубства) [1, с. 195].

У розвинутих країнах, як це не парадоксально, суїцид посідає другу сходинку серед причин смертей дітей, підлітків і молоді [2, с. 35]. У звітності ВООЗ зазначається, що коефіцієнт смертності від самогубств дітей у віці від 5 до 14 років в Україні склав 1,4 [3, с. 97].

Проблема суїциду стосовно дітей і підлітків є набагато більш ускладненою, адже чимало випадків суспільство «списує» на цікавість,